

Bijlage 5 Beknopt verslag veldraadpleging

Op 21 november 2013 is een raadpleging van het archeologische veld gehouden bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Deze raadpleging stond in het teken van de conceptuiterkomsten van de evaluatie van de KNA Waarderingsystematiek. De raadpleging bestond uit een plenair deel en een deel waarin in drie werkgroepen over een specifiek thema met daaraan gekoppeld een aantal vragen en stellingen verder gediscussieerd werd. De uitkomsten van deze sessies werden aan het einde van de bijeenkomst plenair teruggekoppeld.

Algemene reacties plenair

Reacties:

- De nadruk van de systematiek ligt teveel op vindplaatsen. Het verdient aanbeveling om veel meer te streven naar een integrale afweging. Helaas is het zo dat in de regel het selectiebesluit pas heel laat in het ruimtelijk proces genomen wordt. Daarmee is de timing om een goede integrale afweging te maken vaak niet de juiste;
- Vanuit opdrachtgevers is er veel behoefte aan veel meer duidelijk aan de voorkant van het proces. Opdrachtgevers ervaren het proces van waarden en selecteren nu dikwijls als een *black box*. Dit ondergraaft het draagvlak voor de uitkomsten. In het evaluatierapport komt dit beeld ook terug in de interviews met opdrachtgevers bij bedrijf en overheid. In dit verband worden de gemeentelijke en provinciale beleidskaarten genoemd. Aan de hand van deze kaarten is vooraf niet duidelijk welk soort onderzoek verlangd wordt. Dit maakt risico-inschattingen voor opdrachtgevers lastig;
- Aangegeven wordt dat het van belang is dat de waardering van een vindplaats in de eerste plaats op archeologische gronden gebeurt, daarna zal alsnog een besluit met een maatschappelijke afweging van alle belangen plaatsvinden;
- Kijk ook naar de toegevoegde waarde van de uitkomsten, met andere woorden: weeg mee wat de toegevoegde waarde van een opgraving is;
- Hou het vooral simpel! Maak zaken niet nodeloos ingewikkeld, geen grotere administratieve belasting creëren;
- Een referentiekader is op termijn onmisbaar om waarden conform de KNA op de gewenste manier (transparantie, onderbouwing, navolgbaarheid) op de juiste wijze te kunnen uitvoeren.

Werkgroep 1 Het waarden, KNA criteria en plaats in de KNA o.l.v. Esther Wieringa & Robert van Heeringen (blok 1 14.10 tot 15.00 en blok 2 15.15 en 16.00)

Stelling 1 - De systematiek zelf (criteria en scoring) heeft op specifieke punten aanpassing. In het rapport worden een aantal benoemd. Kan hiermee worden ingestemd of zijn er nog andere?

Reacties:

- Ook de toekomst van een vindplaats zou aandacht moeten krijgen m.a.w. ook de fysieke gaafheid in relatie tot de toekomstige bedreigingen is een aspect dat meegewogen zou moeten worden. In dit kader wordt ook de term 'behoudbaarheid' genoemd. Dus de toekomstige fysieke kwaliteit van een vindplaats zou meegewogen moeten worden bij het bepalen of een vindplaats *in situ* behoudbaar is;
- Als het toekennen van een zogenaamde '0-score' serieus overwogen wordt, is het aan te bevelen de in het verleden gemaakte keuze om dit niet te doen bij de opstellers van de systematiek na te vragen;
- Bij het criterium Ensemblewaarde zou niet alleen de relatie met andere vindplaatsen gewogen moeten worden, maar ook het landschap.

Stelling 2 - Er moet een aparte Leidraad komen voor waarden. De bestaande documenten op het gebied van waarden bieden onvoldoende houvast en bevatten te veel onduidelijkheden waardoor 'slechte' waarden in de hand worden gewerkt

Reacties:

- Het is aan te bevelen de huidige weinig zichtbare plaats in een rapport zichtbaarder te maken. Het is onwenselijk de waardering en het advies los te koppelen van het standaard onderzoeksrapport. Hoe het vooral simpel;
- Het zou goed zijn als een contra-expertise mogelijk zou zijn in het proces;
- Het is ook de rol van het bevoegd gezag om toe te zien op de kwaliteit van een waardering en het afgegeven advies.

Stelling 3 - Waarden is onmogelijk zonder een duidelijk referentiekader. Daarbij hoort het duidelijk benoemen wat de bestaande kennislacunes zijn (witte vlekken) en onderzoeksprioriteiten zijn, dat moet selectiever dan nu, alleen zo wordt duidelijk wat echt behoudenswaardig is.

Reacties:

- De stapsgewijze verfijning of de trechter zoals we die nu conform de KNA doorlopen schiet te kort. Dit komt met name door het gebrek aan een duidelijk referentiekader of een kapstok zowel als toetssteen/kader vooraf als toetsingskader achteraf. De uitkomsten zijn (voor buitenstaanders) daardoor onvoorspelbaar en er lijkt daardoor sprake van willekeur. Dit ondergraaft het draagvlak voor de uitkomsten. Helaas is de NOaA niet die kapstok. Het is onvermijdelijk dat een toekomstig referentiekader regionaal gedifferentieerd is. Zo zal bijvoorbeeld in ieder geval rekening gehouden moeten worden met het type landschap (pleistoceen/holoceen);
- Het ontwikkelen van een dergelijk referentiekader is een taak van de overheid. Let wel op de status daarvan, er moet wel flexibiliteit en 'het onbekende' blijven (genoemd wordt de casus 'Neanderthalers in 's-Hertogenbosch');
- Tot het moment waarop we een referentiekader hebben, is het altijd goed om de gemeentelijk of regionaal archeoloog in wiens gebied de vindplaats ligt te raadplegen bij het opstellen van een waardering en advies. Op die manier kan worden voorkomen dat relevante, nog niet ontsloten, informatie wordt gemist.

Stelling 4 - Waarden is een vak. Er moet meer geïnvesteerd worden in de kennis over waarden, het juist verwoorden en onderbouwen van selectieadviezen en besluiten. Zonder zorgvuldigheid geen draagvlak.

Reacties:

- Waarden is zeker een vak. Waardering en het advies dienen daarom door een senior archeoloog uitgevoerd moeten worden. Het verdient de voorkeur dat deze op de hoogte is van de voor de vindplaats en archeologische periode relevante thematiek en actuele onderzoeksvragen. Is dat niet zo, dan zou hij een beroep moeten doen op collega's.

Werkgroep 2 Het waarden in het bredere proces van AMZ o.l.v. Wilfried Hessing (blok 1 14.10 tot 15.00 en blok 2 15.15 en 16.00)

Stelling 1 - De scheiding van rollen bij het waarden en selecteren is momenteel niet duidelijk genoeg en leidt bij betrokkenen tot veel verwarring. Moet en mag een overheidsarcheoloog een waarderingsadvies beïnvloeden, en de opdrachtgever dan, of is waarden alleen voorbehouden aan het onderzoekende bureau?

Reacties:

- Volgens veel overheidsarcheologen wordt de waardering door het uitvoerende bureau als zodanig niet of nauwelijks beïnvloed door de (toetsende) overheidsarcheoloog. Diens rol is alleen te wijzen op evidente fouten of lacunes in de informatie. Het is wel zo dat daar dit soort aanvullingen de uiteindelijke waardering kan veranderen. Archeologen van uitvoerende bureau's vinden in meerderheid dat beïnvloeding van de waardering vaker voorkomt dan de overheidsarcheologen zelf doen geloven. Zij pleiten voor een duidelijker scheiding van rollen en de eigen verantwoordelijkheid in deze van het uitvoerende bureau. Dat de betrokken overheid op advies van de eigen archeoloog vervolgens iets anders kan beslissen (selectie) mag in theorie duidelijk zijn, maar mag binnen het proces duidelijker als het eigen besluit apart te worden verwoord en onderbouwd.

Stelling 2 - Selectiebesluiten in iedere stap van het proces door de betrokken overheid moeten duidelijk worden vastgelegd, zodat de initiatiefnemer weet waar hij aan toe is;

Reacties:

- Geconstateerd wordt dat de stappen in het proces van archeologische monumentenzorg zoals in de KNA beschreven in heel veel gevallen niet worden afgesloten met een expliciet vastgelegd besluit tot het al dan niet zetten van een volgende stap, noch wat die stap zou moeten inhouden. Formele besluitvorming door de betrokken overheid met bijbehorende voorschriften vindt eigenlijk meestal pas plaats bij de vergunningverlening (omgevingsvergunning) of vaststelling bestemmingsplan. Dat is vaak zo laat in het proces dat de initiatiefnemer al voor een voldongen feit is gesteld. De stappen die daarvoor gezet worden (incl. het meeste vooronderzoek) leidt hooguit tot impliciete besluitvorming op ambtelijk niveau (of door een daartoe aangewezen uitvoeringsorganisatie) en biedt soms (te) weinig ruimte voor tussentijdse bijsturing of overleg over de consequenties. Het effect is vaak dat de initiatiefnemer het gevoel krijgt in een rijdende trein op enkelspoor te zitten, maar dat wissels en stations ontbreken.

Stelling 3 - Selectieadviezen en selectiebesluiten moeten openstaan voor beroep en bezwaar, ondeugdelijke besluiten of adviezen moeten voor arbitrage ergens kunnen worden voorgelegd. Wachten tot vaststelling van een BP of verlenen van een vergunning en dan in beroep gaan is in de praktijk veel te laat.

Reacties:

- Deze kritiek komt vooral uit de hoek van de initiatiefnemers en een deel van de uitvoerders en adviseurs. Bij de overheidsarcheologen wordt deze minder gevoeld en wijst men erop dat er ten aanzien van de uiteindelijke besluiten van de betrokken overheden ten aanzien van de archeologie de reguliere beroeps- en bezwaar mogelijkheden bestaan. Anderen wijzen er op dat veel archeologische stappen gezet (moeten) worden op basis van impliciete besluitvorming en adviezen door personen en instanties (deskundigen) die steeds verder op afstand zijn of worden geplaatst en zich daardoor onttrekken aan de democratische controle. Bovendien betreft het vaak inhoudelijke verschillen van inzicht tussen betrokken deskundigen, waarover een (bestuurs) rechter geen oordeel kan vellen. In het verleden is wel eens een beroep gedaan op respectievelijk de Erfgoedinspectie, RCE, CCVD en brancheorganisaties als VOiA en NVvA, maar eigenlijk is geen van deze organisaties toegerust, of voldoende onafhankelijk om een dergelijke rol te vervullen.

Werkgroep 3 De rol van de andere belanghebbenden (opdrachtgevers, overheden, enz.) bij waardering/selectie o.l.v. Walter de Koning (blok 1 14.10 tot 15.00 en blok 2 15.15 en 16.00)

Stelling 1 - Waarderen is een puur professionele beoordeling, dit kan en mag dus alleen door professionals gebeuren. Het is immers niet meer dan een eigenstandig (sectoraal) advies.

Reacties:

- Het waarderen *an sich* is inderdaad een zaak van archeologische professionals. Daar is ook niets mis mee. Het gaat immers om o.a. archeologische kenniswinst. De keuze wat het vervolg moet zijn, vraagt wel om een maatschappelijke afweging van meerdere belangen, dus niet sectoraal alleen vanuit archeologie.
- Het is wel aan te bevelen de bestaande parameters uit te breiden met publieksbereik/belevingswaarde. Dit aspect kan vooral afgewogen worden door de bevoegde overheid en de betrokken archeoloog. In dit licht zou overwogen kunnen worden om twee schalen van waarderen te gaan ontwikkelen. Een gericht op de inhoudelijke behoudenswaardigheid en een die meer gaat over de behoudenswaardigheid voor de maatschappij (publieksbereik).
- Het is erg belangrijk dat de inhoud van het advies herkenbaar en navolgbaar is. Voorzien is van een goede onderbouwing. Juist ook omdat die sectoraal van aard is.

Stelling 2 - De huidige waarderingssystematiek kent in de huidige praktijk te weinig checks en balances. Betrokken overheden en initiatiefnemers zelf zijn niet in staat voldoende tegenwicht te bieden. De archeologiesector opereert in de praktijk als tandartsen die hun eigen patiënten voorschrijven welke gaatjes gevuld moeten worden.

Reacties:

- Onderschreven wordt dat de belangenafweging bij gemeenten door gebrek aan archeologische kennis niet altijd op peil is. Daar staat tegenover dat de waardering voor niet-archeologen vaak niet of nauwelijks te volgen is. De realiteit van adviezen / uitspraken is niet na te gaan doordat criteria ontbreken; zij worden ervaren als niet navolgbaar. Opdrachtgevers ervaren het proces van waarderen en selecteren nu dikwijls als een *black box*. Dit ondergraaft het draagvlak voor de uitkomsten. Het is belangrijk dat een advies / uitspraak een onderbouwing bevat die ook voor niet-archeologen (die de kosten moeten opbrengen) begrijpelijk is. Daarom is het belangrijk om te investeren in die uitleg (motivering) en onderbouwing (criteria opstellen);
- Ook speelt nog wel eens mee dat archeologen slecht zijn in het 'verkopen' van het advies tot behoud achteraf aan de opdrachtgever die de kosten moet dragen en de gemeente die de keuzes moet maken;
- Omdat Archis een gesloten systeem is, is er voor derden geen informatie beschikbaar. Die ontoegankelijkheid (ook algemeen zo ervaren) levert bij derden verzet op tegen het archeologisch systeem en tornt daarmee aan het draagvlak; het verdient aanbeveling om dit zo spoedig mogelijk op te heffen. Overigens zou een verzoek om gegevens op basis van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) vermoedelijk slagen.
- Het is aanbevelingswaardig conform het voorstel in het conceptrapport om het sectorale advies (zie stelling 1) en het integrale overheidsbesluit duidelijk te scheiden;
- Vooral opdrachtgevers, maar ook archeologen, missen de mogelijkheid om te reageren en/of in te spreken op genomen besluiten. Vaak is de reactietermijn ook nog erg kort.

Stelling 3 - Doordat het financiële vangnet van de overheid binnen de archeologie (excessieve kosten regelingen en andere subsidies) geheel is afgebouwd, is de bemiddelende/mitigerende rol van de betrokken overheden tegenwoordig feitelijk non-existent. De rekening wordt altijd doorgeschoven naar de initiatiefnemer. Als overheden financieel zouden participeren, zouden de accenten heel anders komen te liggen.

Reacties:

Er is veel gemopper, met name bij de betalende verstoorder. Dit gaat dan om de financiële consequenties en over de 'opbrengsten' waar te weinig mee wordt gedaan. Er is geen duidelijke link tussen de kosten en het nut van een onderzoek. In dit licht is het van belang om te investeren in manieren om de opbrengsten van een onderzoek beter te verkopen